

COVID-19 Chémé Cómíñe Múnáake lékéévétu ínehjí Ditye
Méénuíñé Ráádióháñé Pañe Ditye Úwáábóné Wajácuháámi

Cultural Survival

Tsaméhjí mé Piivyété
Íñújjri Cheme
Tsújaavéné me Táhjane

*Íkyooca cómiñe múnaa COVID-19
chéme íñújiri tsújaavéne tsá wáájacutú
muhdú imyéennune béhne chéme tene
íjkyánélliíbye. Áanéllií Cultural
Survival tsané wákimyéí meenú
cómiñemúnáá ráádióháñeke ipíááboki,
áánejtééveriíyuco cómiñemúnaa
wáájacúné imityúne chéme diityéké
dáríívéne muhdú ityáhjane.*

*Cómiñemúnáá ráadio mítyané piáábó
íjkyá cómiñemúnaa muutá íjkyane
taúhbaju néhdu, iwápijchoki. Ditye
téene pañe íná íhdityu íjtsámeíñéhjí
íhjiyúvánejtééveri tsíjtyeke úúballéne
diityédívú páñétúene úúballéháñé
íjkyanééhjí tsíjtyédívú íbóhówájtsoki.*

*Íná me wáájacúné múúne meke
wápijchóhi aane cómiñemúnaa
ráádióháñejtééveri muutá íjkyane
íkyooca tsiíne wápijchóhi.*

Galina Angarova
Buryat

COVID-19 CHÉMETU MEKE ÚWÁÁBÓNÉ WAJÁCUHÁÁM†

Íñe wajúcuháámí tsané piáábó íjkyáá panévá comíñé uubállemúnáállií, ditye COVID-19 chémé ìná íjkyane íhjúvánejtééveri cómíñe múnáake iúwáábo muhdú téene chémé ditye ipállójco paíjyuváre.

COVID-19

Pámeere ííñújǵ mǵamúnaa íkyooca íñe COVID-19 chémeri ícúbáhrámeíhi. Tsáhái muurá téene táábó íjkyatúne. Íñujǵné avyéjurtéhjáa táuhbá pámeere mǵamúnaa tsíhyulléhjǵré tsíjtyéhjǵdítyú íjkyaki, ááneri éhniíñevu ámeevéné diityédítyú majchóháñé, tsíjtyéhjima ditye náhbévájcatsíñe, téhdure dsǵdsǵ pǵhtonéhjǵ. Aane íñe cheme ííñújǵri tsújaavéné meke íjtsámeíchó muhdúhjáa mé ihdémúnáaúvú táábímeyeíhijkyáné meke pǵáábóíyóneri béhnétu ííñujǵ me téhmeki. Téénéllíí metsu tsíhdyuréjuco ímǵá íjkyá me íjkyánejtééveri mé ííñújǵ me téhmeki.

Aane íkyocáwuúré cómiñemúnáadívú úúbálleháñé wájtsíné juváñé mítyane diityéké píaabóhi. Ahdíkyane íñe cheme, ííñújiri tsújáávénetu íjkyáné uubálleháñé walléémuma wajpíímú uubállemúnaa íjkyame boohówáneúvú úúbáleeé tene íjkyadújuco tsá álliúré ditye íhjúváiityúne.

Dábájívedí, ukéne oháóhá ámuha me íjkyanee tsíhyulléhjí me íjyócuuvénee, mé ójtsine ímíñeúvú me níjtyunee, íhjúháñé watájcoháñee mé úúcunúnee íjkyanéhjí ditye táuhbanéhjí.

Ínehjǎ Meke Dúhcútsónáa Ínehjǎ Meke Píaabóhi

Íne chemécoba meke íjtsámeíchó ínehjǎ cómiíne múnáake wáriuúcyónéhjima ínehjǎ técomíjike píáábóiyonéhjǎ íjkyánéhjiri.

Teene wáriuúcu me néé tsíeménéhjǎ mímúnáake phtónéhjǎ níjcau tsáijyu, múu diityéké ímítyunéhjǎ pájtyene tsáijyu múu chemécówu néémema tsá taabóuba, adójpakyónéuba, ímiá uubálleháñéuba íjkyátúné déjuco.

Áánetu píáábó me néé cómiíne pañe tsáimiyé me íjkyá jjtójj, ímiá májchoháñe me úwáábó jjtójj, muhdúhjáa fhdéuwa me táábímeyéíjkyá jjtójj, téhdure muhdú cómiíne pañe mímúnáa íjkyá jjtójj dobééve.

Cultural Survival-Tú ámuhállií íñe íhyaami túkevjtsoháámí muha mé meenú, ámuha Covid-19 chémetu me téhmémeíki ráádióri, tsaate cómíñemúnaa íhjuvámé. Míamúnáake téénejtééveri cheméháñetu úwáábóneri ditye tsaímíyé íjkyaki. Aane muurá mítsiibácuma:

Tujkénúe tsíibá ráádióháñé uubállemúnáá wáábyuta.

Állúvúe tsíibá ihjúvú cómíñé pañévú cheméháñé iúccáávétu ínehjí míamúnaa méenúiyóné uwáábotu.

TUJKÉNÚE TSÍIBA

Ráadió Wákimyémúnáama Tsijtyehji Piáábomúnaa
ǵfnehjǵ Ráadióháñé Wákimyémúnáa Méenuúhi?
ǵTsaímíyé Me Ijkyane Ihdyu Páñétúene!

 Tsaímíyé ráadió
wákimyémúnáa
ijkyái jǵtǵjǵ múu
ihdénúhi

 Muutá ijkyane ditye
wáájácútsóne

 Caatyé íahpádyú
néméhjima
ditye wákímyeííñe ditye
ímíñeúvú níwaavéne

 Tsá múu ékéhcotúne;
Múu wajyúmeí
úúbálleháñé me
wáájácútsóiyóné
ehnííñevu

 Wajácútsi múu
ijkyáhi

Tsaímíyé Ráádió Wákimyéimúnaa Íjkyái Jíjtóǵ Múu thdénúhi

Múu ihdénú muhdú páoha me íjkyácooca me téhmémeíyóné, diitye íñujǵné mímamúnáa íjkyá tehmemúnáa dobééve – OMS, íñujǵné avyéjunte, taabómúnáa avyéjunte íjkyame túkévejtsódu.

Téïbúwá Diíkya

Tsáijyu múu tsácoomí pañe u úlléhajchíí, múu ullé técoomí avyéjunte taúhbaju ítsáávé jíjtori. Teene uke téhmeé cheméháñé uke iúúvétuki.

Muutá Íjkyane Ditye Wáájácútsóne

Tsáijyu múu úúballeháñé uubállemúnajpi mé íkyáhajchíí múu waajácútsó muutá me íjkyane, íñujǵné avyéjunte muhdú taúhbajúúné íñujǵnéllíí ítsáávenéhǵ me méénútúhajchíí meke ditye ímityúné imyéénútuki.

Tsá Múu Ékéhcotúne; Múu Wajyúmeí Úúballeháñé Me Wáájácútsóiyóné Ehnííñevu

Tsá múu péétuú kíahǵ ehnííñevu cheme uke ékéévéiyóhulléhǵivu, ihdyúhde ú piivyétéiyá u pééne úhdi cheméháñé pallóǵc wajyamú íkyáhajchííjyu, áronáa tsá múu téhulléhǵivu péétune, muurá ú waajácú uubállemúnáa téhdure mé dsǵívéne.

Caatyé Íahpádyú Néméhǵima Ditye Wákimyeííñe Ditye Ímíñeúvú Níwaavéne

Tsáijyu múu úúballé wákimyéimúnáa pañe kémé némehǵi íkyáhajchíí téhdure ihdíkyáne chémema tsaate íkyáhajchíí, diityéké me wákimyeíchoó ihjyááháñetúre.

Paíjyuvaré múu
páákyuhíjkyá kiá ámuha
me wákímyeítsii

Múu wátajcó téené
wájyámúbari ámuhá
ihjývahóóu

Tsaate ínehjí íhjuváné
ámuha me wádojcóné
me níjkéváné boone
múu téhbahji paakyúhi

Tsá múu pívámeváké
ráadióháñé pañévú
míñútsotúne

Múu ámuhá
jaaháñetúré ihjývá
Streaming pañe ámuha
ráadióhañévú me
péétuki

Paíjyuvaré Múu Páákyuhíjkyá Kiá Ámuha Me Wákímyeítsii

Paíjyuvaré múu páákyuhíjkyá kiá ámuha me wákímyeítsii. Téénéllíí tsá múijyú ámúhadítýú alcohol pákyó 70%, íjkyajpákyó p̄htóityúne téhdure cloro tsá ámúhadítýú p̄htóityú nújypákyoma ámuha me úménujpákyo.

Múu Ámúhá Jaaháñetúré Ihjývá Streaming Pañe Ámuha Ráádióhañévú Me Péétuki

Múu ráádió tehmeébema ítsaavé ámuha, tsiéllétúre me íhjúváíñe aane ímí íjchívyé íhjúváíhkyuri me íhjúváné ehnííñevu. Áánetu tééné íhjúvabááné méhdi íkyátúhajchíí múu íhjúvá íhjúváíhkyuri, muhdújucó tene ipyéékíí. Téhdure ú piivyété tsané piáábó u ájtyumíné íñe www.giss.tv pañe, tééné pañe Streaming íjkyane áhdómeítýúneri u íhjúvaki.

Tsá Múu Pívámeváké Ráádióháñé Pañévú Míñútsotúne

Íñehjí múu menú ténehjí líííñémeíhajchííjy, íhjúháñé watájcó ámúhá íhjúháñeri íjkyame tsíhyulléhjivu íjyócúúvemere.

Múu Wátajcó Tééné Wájýámúbari Ámúhá Ihjývahóóu

Teene íhjúváhooúneri muurá cheme pajtyéhi. Múu íhjúváhooúné watájcó cápáyoácó tsíjtyema ámuha me íhjúváíhajchííjy (wájýámúbari mityá plástico-ri) mitya múu watájcó bóótsáuri. Ímíñeúvú múu wákímyeíhi.

Tsaate ínehjí íhjúváné Ámuha Me Wádojcóné Me Níjkéváné Boone Múu Téhbahjí Paakyúhi

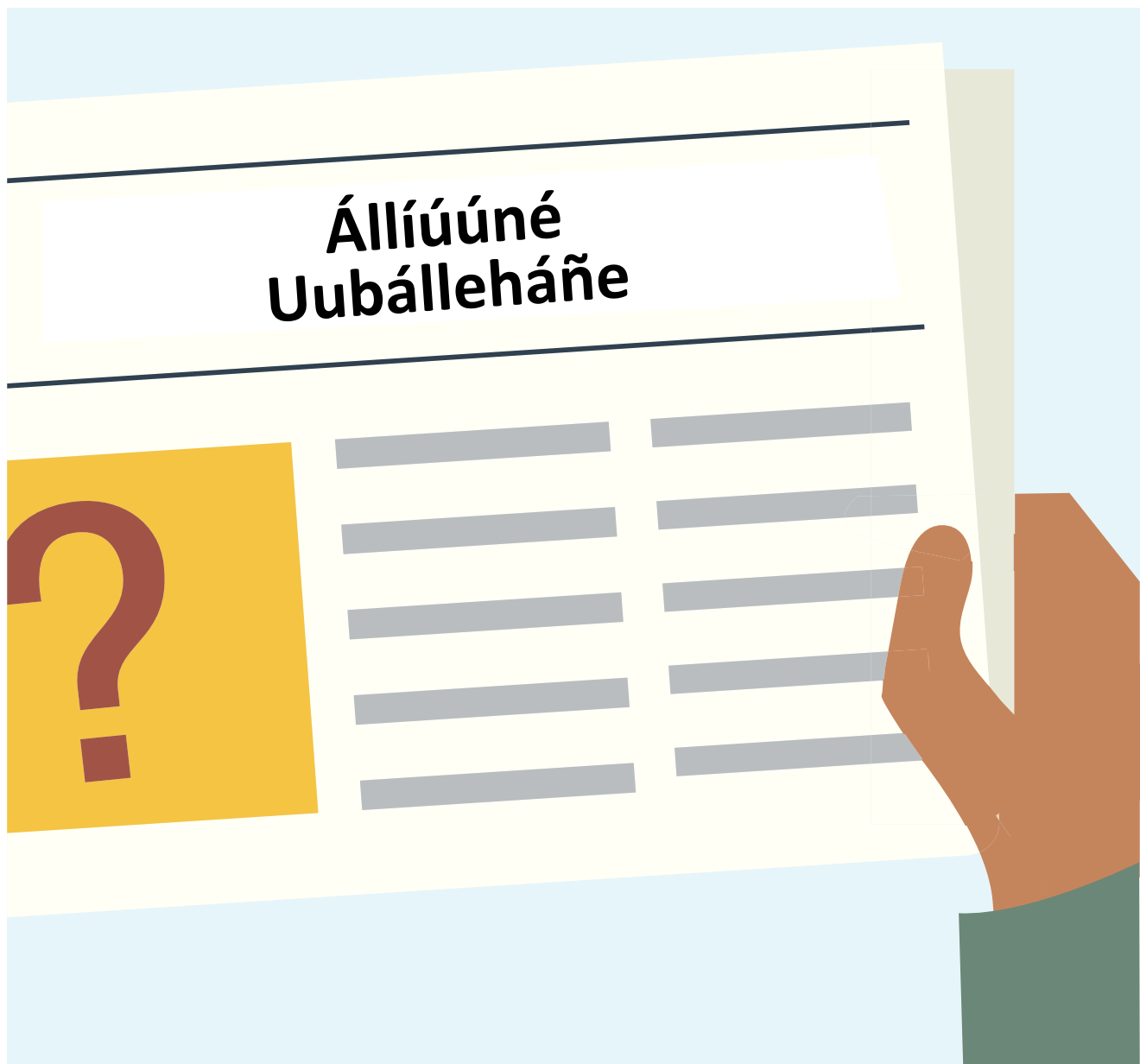
Múu téhbahjí paakyú ávyejpákyó nújypákyoma me úménujpákyori. Tsá múu cloro-ri, páákyutú téhbahjí ityútávaávétuki. Teene ávyejpákyó mé piivyété me áhdone taabójáánetu.

ÁLLÚVÚE TSÍÍBA

Ínehjǵ ítsiibá Pañe Íjkyane

Ítsiibá pañe chóhjúnéwu, me ihjúvaá ínehjǵ íñujǵné mǵamúnáa, íjkyá tehmemúnáa dobééve Covid-19, chémetu me téhmemeíyóné meke níwáavenéhjǵ diitye cómiñemúnáa uubállemúnáa iúúballe mǵamúnáake íllívyéébotúmére.

Tsá Múu Cáhcújtsotú Állíúuné Úúbálleháñema Mítýane Pahúllewátú Tsáné Uubálleháñe

Íñujíñé mífamúnáa íjkyá
tehmémúnáa dobéévéhjáa (OMS)
bóhówajtsó ñná “mujtáraba
úúbálleháñe” íjkyane mujtáraba
úúbálleháñe pahúllewátú íjchívyenéhj
tsáijyu állíuré íjkyáne mífamúnáake
wábúníkyohíjkyáhi. Ánehji muurá
tsáijyu mífamúnáa ícáhcújtsóne
íhkyomíñe pañe úúballénéjuco, tsáijyu
diityéké íllityétsohíjkyáhi. Ahdíkyane
tsá múu cáhcújtsotú áteréené
uubálleháñe.

Múu íjtsó Páñétúené Uubálleháñema Waajácumánaa Úúballenéhji

Dábájívedí ténéhj waajácumúnáajpi, waajácumúnáalle u íjkyatúne,
apáámyéré taabómúnaa, waajácumúnaa, taabóháñe meenúmúnaa,
cheméháñe waajácumúnaa íjkyaméhjré piivyété mífamúnáake
cheméháñetu iúúballéne.

OMS Íñujíñé Mífamúnáa Íjkyá
Tehmémúnáa Dobééve

**Múu Wápijchó
íhdémúnáaúvúhjáa
Muhdú Cheméháñé
Táábímyeíhijkyáné
Waajácuháñe**

Muurá mé waajácú muhdú méjpi me téhmene ínehjǵ me májchóne tsíeménéhjǵri me táábímyeíñéhjǵjtééveri. Múu llúúváhañe wáajácúméhjǵke tsíeménéhjǵ dillóhi.

**Múu Úúbálleháñé Ámúha
Múnáake Úúballé Ámúhá
Íhjuúrii, Añúmúnáájurii
Íjkyane**

Méhjúri úúbálleháñé íjkyanéhǵǵ muurá ihdyu tsaímíyé cómíñemúnaa lleebohi. Múu ámúhá comíñé pañe ímíá uubálleháñé uubállemúnáajpi íjkyáhi. Áánetu ráadióháñeri méhjúri ditye íhjuúvátúhajchíí múu nehco tsaate téjúhjǵri íhjuúvaki, muurá mítyane wákimyéiháñé íjkyá téjúhjǵri me wáajácútsóiyonéhjǵ. Íhyaamí nǵjcautu muha mé píkyoó kíá téénetu íjkyáné uwááboháñé maájtyúmíyóne.

Tsá Múu Tsíjtyeke Éhdiiválletúne

Ráádióháñé Ijkyá Míamúnáá Wáabyuta ñná Taúhbajúúné Nénehji Wápíjchobáhji

Ráádióháñé pañe muurá mé piivyété me bóhówajtsóné míamúnáadítyú taúhbajúúné níwáávenéhjǰ tsíjtyéhjima meǰtsámeí tsiibáǰi(áánépañe mé piivyété tsaate ímityúné meke dáríivenéhjǰávyéjuktéke me wáájácutsóne).

Kiátúhjáa íñe íkyooca íjkyáne chémé píivyénetu tujkénú pamévaré “chíínómu chéme”; Téeneke dillóhi; áánejtééveríhjáa Asia-múnáake ílluréjuco míamúnaa íñéhnílléne diityéké cátuhtsóne.

Muuráhjáa mé iñúǰiri tehdu néené imítyú pajtyéhi, aanéhjáa méenujcatsiháñema éhdiiválleháñé ímichi tsííñé iñúǰínetu mé iñúǰivu mé nahbémú tsáámema ijkyáhi.

Téené íhdétú tsá múu áteréenehjǰ íhǰyúvatúne, aame tsííñé iñúǰínetu tsáméhǰike tsá tsaríñéhǰívú me díllóityú, diitye tsilléhǰimúnaa íjkyame tsíhdyure nénehji májchome tsáijyu múu cheméháñema, íjkyaméhǰǰ éhnévátúné déjúcotu.

Tsá Múu Állíúúné Uubálleháñé Tsújaúcutúne

Muurá mítyane állíúúné uubálleháñé ijkyá m̄amúnáa ds̄ídsí ténéhjítéeveri ditye nániñéhjì, ehdu meenúmé caatyé ímityúné íbúwá pañe íjkyaméhjì; ehdu némejhjì tsáiyu nahj̄henú méenúráityúronéhjì méenúne tááboma pácúúcuháñé, téhdure adójpakyóné állíuré íjkyanéhjì. Aane tehdu néené uubálleháñé úúbállemúnáa wáájácúhajchíí múu tsíjtyeke úúballé ditye íjtso keená állíuré úúballe íjkyané úníutu íhdémúnáaúvu tááboháñé ímiáané íjkyane.

Múu Úúbálleháñé Úúballé M̄amúnáake t̄p̄aabóné Ílíñemére

Tsáiyu múu tsaate Covid-19, chémema íjkyánáa tsíjtye téeneri ds̄j̄ívéhajchíí múu chooco diityé ájkímuma ihjyúvá diityéké téhmemére. Múu waajácú ínehjì diityéké u díllóityúne. Múu diityémá tsaíbuúré íjkyáhi.

Múu Mé Comíñema
Ávyéjutéké Ínehjí Pájtyenéhjí
Ímíñeúvú Iwáájácúne
Úúballéhi

Múu mé iñújñnema mé
cómíñemúnáake waájácutsó íné
taúhbajúúné me ítsaavéné, tene
néjítórí tsáijyu múu tsánehjí
me méénútúnáa tsíñehjí me
méénuíñe.

Dábájñvedí, ráadio cheméháñetu úúballénejtééveri cómíñemúnaa, téene chémé íhdi íjkyane wáájácúné déjúcotu botsíi taabómúnaa diityéké íténéri ditye iwáájácu ditye cheméhajchííjyu. Muurá cheme méhdi íjkyane taabómúnaa ájtyumíné meke píaabó me téhmémeíki, mejtééveri tsíjtyeke téene chémé me pájtyétsótuki.

Ímíá Íjkyaháñé Mé Comíñeri Íjkyanéhjí Múu Wápijchóhi

1. Múu náhbévajcátsiháñé lliíñé me jááháñé pañe me téhmemeíñé ajchóta. Múu tsííñé wákimyéiháñé ámuha ájkímuma ítsaavéhi tsáijyu múu wájyamúúnedstjcoháñé, úmihéné wákimyéiháñé, majchóháñé muhdú me túnehjí, tsíñéhjima.

2. Páneere já pañé wákimyéiháñé múu tsaméhjí wákímyeí wajpíímuma walléemú iijkyane ítetúmére.

3. Múu uwááboháñé meenú tsimémá walléemuke tsíjtyehji ímityúné idyárívetuki. Muurá íkyocáwuúré jááháñé pañe mřamúnaa íjkyámeke tsijtye ímityúné dáriivéhi. Múu díikyánéjcutu díhkyóómí pañe, ímíá uwááboháñé bóhówajtsóhi.

4. Múu ámuha me májchóítsihjírí ámuha ájkímuma úúbálleháñé úbálléjcatsí ámuha íñe cheme múhdurá mé íbuwa meke dáriivéné me ábájíveki.

Ímiá Íjkyaháñé Mé Comíñeri Íjkyanéhjí Múu Wápijchóhi

5. Muurá pahúlleva tsime internet-ri ejcoerá úraavyéné tsá diityéké imíchi píaábotú dityéi téenema íjkyátúnélliíhye. Ahdíkyane óvíi ráadióháñejtéeveri tsiméké ú píaabó diityémá uwááboháñécámáhlánúmeíñé ipfhtótuki ejcoerajáané ióúúvétuki. Múu uwáábojtéké míñutsó ditye ráadióháñejtéeveri tsiméké iúwááboki.

6. Múu pamévake úúballé chooco tsáné wákimyéiháñé páhyubáné tsá úúballétú tsúúca COVID-19 chémé pájtyéjucóóne.

7. Íñe chemécoba íjkyané raahóri múu úbálléjcatsí mé cómíñema mé ðhdémúnáaúvú uubálleháñe.

8. Ámúhá comíñemúnáama múu íñe cheme meke wábúníjkyóneri ihjúvúvá fñé uwáábojú téenetu me újcúne me íjkyá ehnííñevu tsíjyu me téhmeki.

9. Múu ámúha dsídsí me píkyóóne tsá múu átéréénéhjiri teene dsídsi prújtsotúne.

10. Ámúha cómíñemúnáake múu úwáábó ditye ímíááneturé níjtyaméiháñevu ñvámeíki. Muurá tsáhái ímíñeúvú me ítetú dsídsijtéeveri cheme míamúnáadívú pájtyene, áronáa téenejtéeveri muurá idyé cheme pajtyéhi.

11. Múu béhnétu meenu kénéhji májchoháñéhjáa méé táhdímuúvú imájchóne tsíhyulle túútávatúné kéémévehíjkyanéhji ánehjjuco téhdure me cóhbóiyóné téhdure me májchonéhjí meke méjpiíhañe ityéhme tsíjpámécobájí tsaímíyé me íkyahíjkyaki.

¿Kiáhjǎ Éhniíñevu Uke Teene Cheme Ícúiyé Pajtyéiyáhi?

Kiáhjǐ Ímiá Uubálleháñé Mé Piivyété Me Ájtyumíne:

Organización Mundial de la Salud

<https://www.who.int/es>

Organización Panamericana de la Salud

<https://www.paho.org/hq/index.php?lang=es>

México

<https://verificovid.mx/>

<https://coronavirus.gob.mx/>

Guatemala

<https://www.unicef.org/guatemala/coronavirus-covid-19-lo-que-los-padres-deben-saber>

El Salvador

<https://covid19.presidencia.gob.sv/>

Honduras

<https://covid19honduras.org/>

Nicaragua:

<https://ondalocal.com.ni/>

Panamá

<http://www.mingob.gob.pa/gobernacion-la-comarca-guna-yala/>

<https://www.midiario.com/>

**Kééné Pañé Uubállemúnaa COVID-19 Chémetu Úúbálleméhjǎ Piivyété
Téénetu Panévá Waajácuháñé Iájtyumíne.**

<https://ijnnet.org/en>

Red Internacional de Periodistas

<https://gijn.org/gijn-en-espanol/>

<https://derechos.culturalsurvival.org/>

<https://www.culturalsurvival.org/es/covid-19>

<https://www.articulo66.com/>

<https://rdsradio.hn/>

<http://www.vocesnuestras.org/programas/salvador>

Créditos:

Producción General: Cultural Survival.

*Traducido del Español al Bora por : Elvis Walter Panduro Ruiz,
Brillo Nuevo – Iquitos, Perú.*

Línea Gráfica: Patricia Sucely Puluc Tecúm, Maya K'iche, Guatemala.

Diseño y Diagramación: Marnie Rivera, Nicaragua.

Edición: Julio 2020

Íhyaami Méénúmeí:

